

Klimaflygtninge

Nordøstgrønland har været mennesketomt siden 1800-tallets første halvdel. Et dansk forskerhold vil forsøge at skabe større klarhed over, hvorfor den oprindelige befolkning forlod området.

I august 1823 stødte kaptajn Clavering og hans besætning på en lille gruppe inuit ved Dødemandsbugten på sydkysten af den nordøstgrønlandske ø, der siden har fået sit navn efter netop Clavering. De engelske opdagelsesrejsende, som var de første europæere der trængte gennem isbæltet og ind til kystlandet, fik efter nogle dage kontakt med den noget sky lokalbefolkning.

Men den gode stemning forduftede fuldstændig, da en af de lokale fik lov til at af-fyre et gevær. Det skabte så stor skræk og rædsel, at den lille gruppe var væk, da Clavering kom tilbage dagen efter. Det er både første og sidste gang, at vi har efterretninger om et møde mellem opdagelsesrejsende og oprindelige beboere i det nordøstligste Grønland.

De forsvandt

Siden Claverings kontakt med den lille gruppe inuitter, har det været en kilde til undren, hvorfor den lokale befolkning engang i løbet af 1800-tallet forlod Nordøstgrønland, der siden har været mennesketomt nord for Scoresbysund. Undskyldningen for at nævne den velkendte historie er, at forskerne i et nyt stort, tværfagligt projekt, GEOARK, netop -tager deres afsæt i Claverings beretning i deres bestræbelser på at forklare, hvordan bosættelserne er kommet og gået i det nordøstligste Grønland.

Projektets leder, Bjarne Grønnow fra Nationalmuseets Center for Grønlandsforskning, Sila, mener, at det mest påfaldende ved beretningen i virkeligheden er, at Clavering, til trods for at han bevæger sig meget rundt i området, kun møder en enkelt gruppe.

- Det harmonerer slet ikke med arkæologernes billede af området. Vores hidtidige feltarbejde har vist, at bosættelsen i Østgrønland i perioder har været ganske tæt i de 400 år, den såkaldte Thulekultur var der. Derfor tyder alt på, at Clavering er stødt ind i en lille gruppe lokale på et tidspunkt, hvor bosættelsen har været i stærk tilbagegang eller meget tæt på at være helt opgivet.

Foretrækker kolde perioder

Besøger man området omkring Clavering Ø i dag, kan man undre sig over, hvorfor den oprindelige befolkning har forladt et så relativt frodigt sted.

Men det overrasker ikke Grønnow:

- Jeg ville ikke give en traditionel fanger-befolkning ret mange år omkring Clavering Ø i dag. Der er ganske vist en del moskusokser. Men man ser meget få småhvaler og sæler, og hvalrosbestanden er ikke større, end at den kan jages i bund på ganske få år.

Desuden har GEOARK's undersøgelser allerede vist, at det ikke er de forholdsvis varme og nedbørsrige perioder, som har trukket indvandrere til området. Tværtimod ser det ud til, at nye bosættelser er fulgt i hælene på de køligere og mere tørre klimaperioder.

Således var de lokale beboere, som Clavering mødte i 1823, efterkommere af inuitter, der 400 år tidligere var vandret ind i det mennesketomme område. Det skete på et tidspunkt, hvor vi fra geografernes kerneboringer i søerne ved, at der skete et markant klimaskifte. Et mildere og vådere mellemstil på flere hundrede år var blevet afløst af et koldt og tørt klima med udbredt havis, en klimaperiode som ofte går under betegnelsen 'Den lille Istid'.

Bosættelserne går med andre ord i takt med klimaet. Alligevel er en af forskernes vigtige pointer, at denne sammenhæng ikke er tilstrækkelig til at give den fulde forståelse.

Der er forbindelser mellem det overordnede klima og lokale forhold som f.eks. sne- og isdække og havisens udbredelse. Så GEOARK-forskerne vil grave et spadestik dybere og forklare, hvordan ændringerne i det lokale klima har påvirket bosættelserne.

Pres på ressourcerne

Thule-kulturens forsvinden fra Nordøstgrønland bekræfter netop, at højarktiske fangersamfund trives bedst i tørre og kolde perioder med et stabilt og forudsigeligt klima. Beboerne omkring Clavering Ø har været meget afhængige af rensdyr og moskusokser, og det varmere og mere ustabile klima i første halvdel af 1800-tallet skabte problemer for landvildtet. De stigende temperaturer giver overisning, der gør det vanskeligt for dyrene at komme gennem isskorpen og ned til føden.

- Det er sandsynligvis en væsentlig del af forklaringen på, at Thule-kulturen forsvinder fra Nordøstgrønland i løbet af 1800-tallet, siger Bjarne Grønnow. Og det kan være nøglen til at forstå, hvorfor rensdyrene, som frem til 1800-tallet fandtes i

Langt de fleste vinterhuse i Nordøstgrønland blev udgravet i begyndelsen af 1900-tallet, hvor ekspeditionsfolk, fangstfolk og arkæologer fra flere lande nærmest plyndrede bopladserne i et kapløb om at samle flest oldsager. Disse to meget velbevarede vinterhuse med stenvure og tørvelag på ydersiden blev ikke opdaget.

Fotos: Bjarne Grønnow

stort tal i Nordøstgrønland, uddør på det tidspunkt.

Med overgangen til et varmere klima bliver det også vanskeligere at forudsige, hvor havdyrene er, og hvor man derfor skal placere sine sommerbopladser.

- I et arktisk miljø med knappe ressourcer er det nødvendigt at samle forråd. Og klimaet begrænser adgangen til havdyrene til nogle få måneder, hvor der skal samles forsyninger til resten af året, forklare Bjarne Grønnow. Hvis fangerne får sværere ved at forudsige, hvor de fra år til år skal placere deres fangstpladser, så svinder eksistensgrundlaget, også selvom der kan være mange dyr.

Menneskets indgriben

Jagten på store hvaler var en vigtig drivkraft bag indvandringen til Nordøstgrønland i 1400-tallet og bidrog gennem store dele af bosættelsesperioden til at sikre et tilstrækkeligt fødegrundlag. Hvalerne forsvandt i 17-1800-tallet, og det satte bosættningerne i Nordøstgrønland under pres. Men i modsætning til f.eks. rensdyrenes uddøen, skal man ikke søge forklaringen i klimaændringerne, men i den menneskelige foretagsomhed. Det var især hollandske og engelske hval-

fangere, som i løbet af 1700-tallet fra hvalfangerstationer på Svalbard stort set udryddede grønlandshvalerne ud for Østgrønland.

- Det er – ligesom 1800-tallets omfattende kommercielle fangst af hvidhvaler og grønlandssæler – alt sammen dramatiske hændelser, som finder sted ude i drivisen, og befolkningen inde på land aner ikke, hvad der foregår. De kan bare konstatere, at dyrene ikke dukker op mere, fortæller Bjarne Grønnow.

Derfor vil forskerne de kommende år undersøge, om det er muligt at spore indflydelsen fra den kommercielle europæiske fangst på bosættelserne og på økosystemet.

Mindre materiale

GEOARK-projektet, som er en del af Det Internationale Polarår, sender i juli-august 2008 for anden gang et større hold arkæologer, geografer og zoologer af sted på feltarbejde på Clavering Ø.

Kommissionen for Videnskabelige undersøgelser i Grønland har tildelt projektet 3 mio. kr. fra IPY-puljen.

Poul-Erik Philbert

Kontakt: Bjarne Grønnow, Sila, bjarne.gronnow@natmus.dk,

På næsten alle bopladser i området er der spor efter børnenes aktiviteter: pigerne byggede små stenhuse, der i gulvplan svarer helt til de 'rigtige' vinterhuse. De samlede hvide og røde småsten, der forestillede henholdsvis spæk og kød.

Geograferne henter borekerner op fra bunden af Clavering Ø's små søer. Søaflejringerne afslører fortidens klimaændringer, f.eks. de vekslende sne- og isforhold siden sidste istid